

نقش کتاب‌های درسی در مناطق کم‌برخوردار

علیرضا عسکری

دکترای زبان و ادبیات فارسی

که مهم‌ترین آن دو مورد زیر است:

۱. ناتوانی مالی و اقتصادی برای تهیه تجهیزات؛
۲. ناتوانی در استفاده بهینه از فناوری‌های نوپدید.

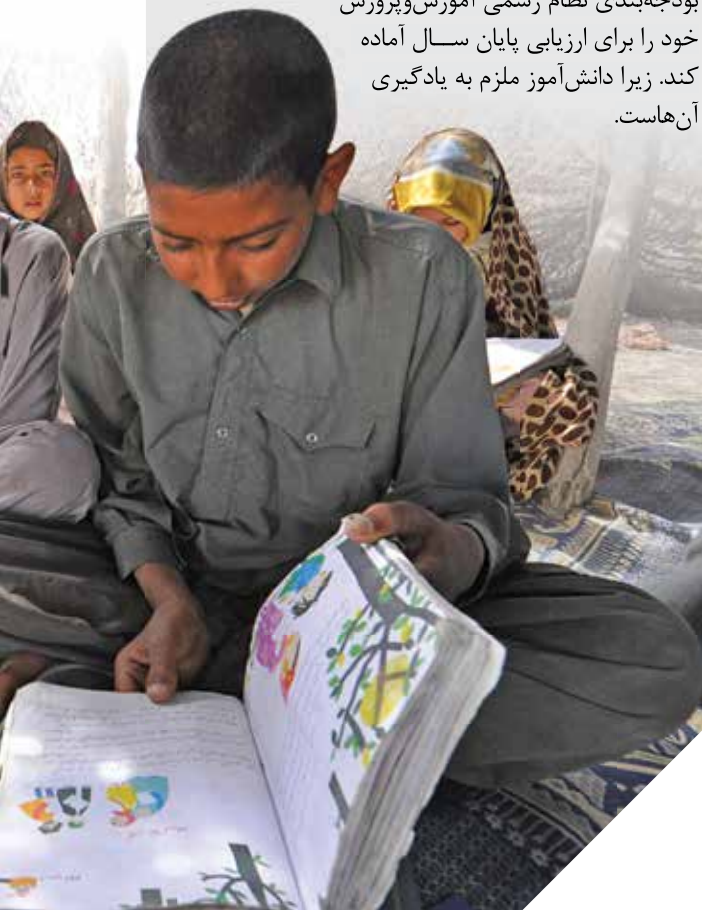
بنابراین، کتاب‌های درسی تنها و تنها منبعی است که دانش‌آموز باید آموزش خود را سامان دهد و بتواند طبق بودجه‌بندی نظام رسمی آموزش و پرورش خود را برای ارزیابی پایان سال آماده کند. زیرا دانش‌آموز ملزم به یادگیری آن‌هاست.

کتاب‌های درسی به‌عنوان مهم‌ترین و مؤثرترین رسانه‌های نوشتاری آموزشی، فعالیت‌های گوناگون تربیتی و آموزشی را پیوند می‌دهند و از پدیده‌های آموزشی دو قرن اخیر محسوب می‌شوند. این کتاب‌ها از مهم‌ترین مراجع و منابع یادگیری هستند و مواد اصلی برنامه درسی را تشکیل می‌دهند. با پیشرفت دانش و معرفت بشری که به‌طور دائم رو به گسترش است، آموزش در حال تبدیل شدن به یکی از پرزحمت‌ترین حرفه‌های جامعه امروز است؛ اگر مشکلی دیگر هم به این پدیده اضافه شود، اوج سختی آموزش بیشتر خود را نشان می‌دهد؛ مشکلاتی مثل:

۱. محروم و کم‌برخوردار بودن منطقه که زیرساخت مناسب ندارد و در آن تنها منبع آموزش کتاب درسی است.
۲. شرایط ویژه و خاص که به اجبار، مدرسه‌ها تعطیل و دانش‌آموز از وجود حضوری معلم و محیط مدرسه محروم شود.

با توجه به اینکه آموزش در مدرسه‌های فعلی ایران اسلامی بر اساس چهار محور «کتاب، معلم، دانش‌آموز و مدرسه» استوار است، با به وجود آمدن شرایط ویژه، دانش‌آموز در عمل دو محور از چهار محور (معلم و مدرسه) را از دست می‌دهد و خود می‌ماند و کتاب‌هایش.

در مناطق محروم مشکلات بیشتر هم هست، زیرا امکانات امروزی و فناوری هم یا کم است یا اگر هم باشد، وضعیت زندگی خانواده‌ها طوری است که برای اکثر قریب به اتفاق، بهره‌برداری از این امکانات مقدور نیست

با توجه و ژرف‌نگری به موارد گفته شده، انتظار می‌رود کارشناسان و نویسندگان کتاب‌های درسی با توجه بیشتری به تدوین کتاب‌های درسی بپردازند. دو ویژگی از ویژگی‌های مهمی که کتاب‌های درسی را جذاب می‌کنند، عبارت‌اند از:

۱. قالب یا شکل ظاهر؛
۲. محتوا.

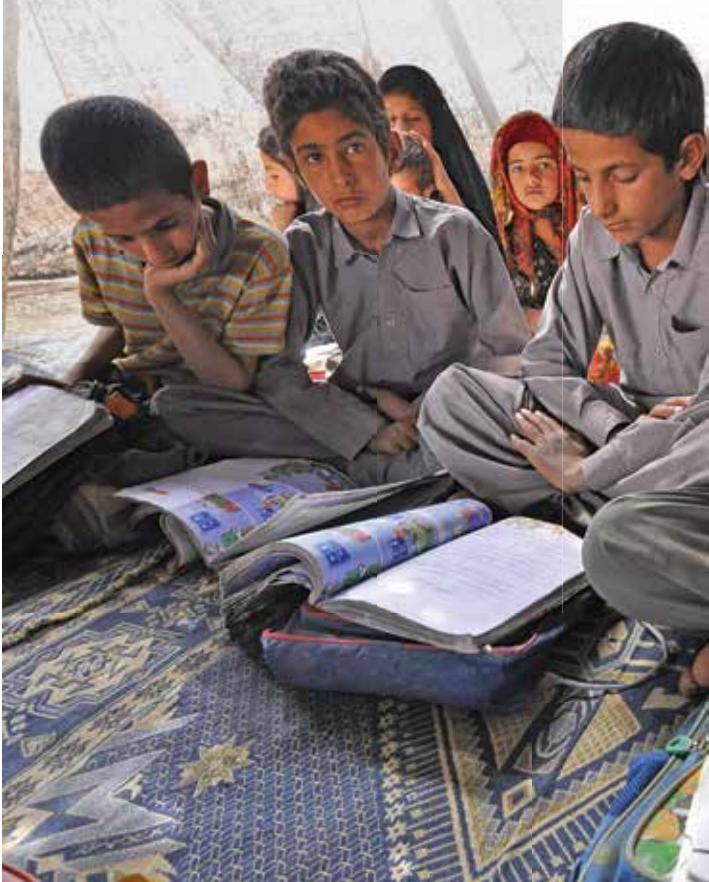
قالب

تدوین جامع و متناسب با معیارهای اساسی و هویتی و دینی و مورد نیاز فراگیرندگان و دانش‌آموزان را قالب یا فرم می‌گویند. انتخاب قالب مناسب برای چاپ کتاب به طراحی نقشه یک خانه شباهت زیادی دارد. برای این منظور، مهم‌ترین نکاتی که باید مدنظر باشند، عبارت‌اند از:

- توجه به زبان کتاب و گویش مناسب؛
- به‌کارگیری قطع مناسب؛
- استفاده از عکس‌ها و نقاشی‌های با کیفیت و توجه و دقت به اعتقاد مردم به فرهنگ دینی و ملی؛
- فصل‌بندی و فونت مناسب و زیبا؛
- حجم کتاب و نوع کاغذ و صفحه‌بندی.

محتوا

از آنجا که کتاب‌های درسی همواره در دسترس و در معرض قضاوت هستند، به یکی از حساس‌ترین عملکردهای نظام رسمی کشور تبدیل شده‌اند. بنابراین، محتوای کتاب آموزشی باید بتواند به تسهیل و عمق‌بخشی و تحکیم یادگیری کمک

کند. باید ویژگی‌های آن بر نظام تربیتی جمهوری اسلامی، از جمله آگاهی‌بخشی به دانش‌آموز برای شناساندن ارزش‌ها، میراث فرهنگی ملت و ارتقای توانمندی لازم برای حفظ عوامل، عناصر و فرهنگ ملی منطبق باشد. یکی از نقاط قوت هویت ایرانی، ایمان مذهبی و دینی است که باید در تعیین وضعیت عملکرد دانش‌آموز در ساحت تربیت دینی و اخلاقی گنجانده شود.

همچنین، کتاب باید طوری باشد که وقتی دانش‌آموز خودش آن را مطالعه می‌کند، کثرت مفاهیم و محتوای آموزشی و نحوه سازمان‌دهی محتوا به‌گونه‌ای برایش مناسب و قابل درک باشد که شرایط پرورش تفکر و خلاقیت و تأثیرگذاری او در آینده فراهم شود. خوشبختانه در سال‌های اخیر محتوای کتاب‌های درسی از حالت انفعالی به فعال تغییر کردند و با تمرین‌هایی مانند کار در کلاس و مانند آن، بعد جدیدی از هماهنگی در کتاب‌ها ایجاد شد؛ به طوری که اکثر فعالیت‌ها بر عهده دانش‌آموز هستند.

چه باید کرد؟

۱. ایجاد انگیزه برای دانش‌آموز و بیان طرز استفاده صحیح از کتاب‌های درسی؛
۲. فراهم کردن کتاب‌های کمک آموزشی مناسب برای پرکردن جاهای خالی نبود واقعی معلم در کلاس؛
۳. فراهم کردن زمینه در روستا و محله، تا دانش‌آموزان هم کلاس کتاب‌ها را در گروه مطالعه و بررسی کنند؛
۴. آموزش یادداشت‌برداری منظم و مرتب؛
۵. توصیه به نوشتن تمرین‌ها در دفترچه یا در محلی که کتاب تعیین کرده است؛
۶. آموزش نحوه خلاصه کردن یک متن یا یک درس یا فکری که درباره یک طرح می‌شود؛
۷. طرح سؤال توسط خود دانش‌آموز درباره مطالب خوانده شده؛
۸. تشویق دانش‌آموز برای نوشتن گزارش انتقادی از مطالب کتاب؛
۹. یادگیری بر اساس خودانگیزی (ارزشیابی بر اساس توانایی و کاربرد)؛
۱۰. ارائه سیر مطالعاتی و تنظیم بودجه‌بندی آن‌ها از طرف مدرسه؛
۱۱. آموزش یادگیری بر اساس الگوی آموزش انفرادی به دانش‌آموز (دانش‌آموز با اتکا به توانایی خود روش حل مسئله و یادگیری را بیاموزد).

**کتاب‌های
درسی یکی از
حساس‌ترین
عملکردهای نظام
رسمی کشورند،
چون همواره در
معرض دید و
قضاوت مردم‌اند**